

Türkanə Əli qızı Nəbiyeva

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantı

E-mail: nabiyeva2018@list.ru

<https://orcid.org/0009-0002-1253-2541>

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(2\).32-37](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(2).32-37)

**AZƏRBAYCAN VƏ BİR SIRA DİGƏR MDB ÖLKƏLƏRİNDƏ MÜƏLLİM HAZIRLIĞI
İLƏ BAĞLI APARILAN TƏDQİQATLAR**

Туркана Али гызы Набиева

докторант по программе доктора философии

Института Образования Азербайджанской Республики

**ИССЛЕДОВАНИЕ ПО ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ И РЯДЕ
ДРУГИХ СТРАН СНГ**

Turkana Ali Nabiyeva

doctorial student in the program of doctor of philosophy of

Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

**RESEARCH ON TEACHER TRAINING IN AZERBAIJAN AND SEVERAL
OTHER CIS COUNTRIES**

Xülasə. Bu məqalə postsovet dövründə islahatlara, institusional inkişafa və pedaqoji innovasiyalara diqqət yetirməklə Azərbaycanda və digər MDB (Müstəqil Dövlətlər Birliyi) ölkələrində müəllim hazırlığının təkamülü və cari mənzərəsini tədqiq edir. Tədqiqat təhsil işçiləri üçün sistemli və davamlı peşəkar inkişafın qurulmasında mühüm rol oynamış Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi kimi mühüm dövlət qurumlarının funksional rolunu da təhlil edir.

Açar sözlər: *müəllim hazırlığı, Azərbaycan, MDB ölkələri, peşəkar inkişaf, inklüziv təhsil, təhsil islahatı, pedaqoji innovasiya*

Аннотация. В этой статье рассматривается эволюция и современный ландшафт педагогического образования в Азербайджане и других странах СНГ (Содружества Независимых Государств), уделяя особое внимание реформам, институциональному развитию и педагогическим инновациям в постсоветский период. В исследовании также анализируется функциональная роль ключевых государственных учреждений, таких как Министерство науки и образования Азербайджанской Республики, которое сыграло значительную роль в создании систематического и непрерывного профессионального развития педагогов.

Ключевые слова: *подготовка учителей, Азербайджан, страны СНГ, профессиональное развитие, инклюзивное образование, образовательная реформа, педагогические инновации*

Abstract. This article examines the evolution and current landscape of teacher education in Azerbaijan and other CIS (Commonwealth of Independent States) countries, focusing on reforms, institutional development, and pedagogical innovations in the post-Soviet period. The study also analyzes the functional role of key state institutions, such as the Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan, which has played a significant role in establishing systematic and continuous professional development for educators.

Keywords: *Teacher training, Azerbaijan, CIS countries, professional development, inclusive education, educational reform, pedagogical innovation*

Postsovet dövründə Azərbaycan təhsil sistemini müasirləşdirmək və qlobal standartlara uyğunlaşdırmaq üçün müəllim hazırlığında mühüm islahatlar aparmışdır. Bu səylər strateji təşəbbüslər, institusional inkişaf və müəllim təhsilinin keyfiyyətinin və effektivliyinin artırılmasına yönəlmiş beynəlxalq əməkdaşlıqlarla əlamətdar olub.

Bu transformasiyada əsas institutlardan biri Azərbaycanın ən qədim təhsil ocaqlarından biri olan Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetidir. İbtidai təhsil üzrə bakalavr dərəcələri təklif edir, davamlı peşəkar inkişaf proqramları təşkil edir və tədris metodologiyalarını təkmilləşdirmək üçün tədqiqatlar aparır. Müxtəlif regionlarda filialları ilə ADPU hərtərəfli müəllim hazırlığı vasitəsilə təhsil standartlarını yüksəltmək üçün Azərbaycanın strategiyasında təməl daşı kimi xidmət edir.

ADPU-dan əlavə, Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu daha bir mühüm irəliləyişi təmsil edir. Bu İnstitut müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafının təmin edilməsinə, qabaqcıl beynəlxalq təcrübələrin integrasiyasına və sovet dövründən qalma təhsil təcrübələrinin qalıqlarının yaratdığı problemlərin həllinə diqqət yetirir. İnstitut tədris metodlarının müasirləşdirilməsinə və təhsil sisteminin ümumi təkmilləşdirilməsinə öz töhfəsini verir. Azərbaycanda bu istiqamətdə bir sıra alimlər tərəfindən dərş vəsaiti və monoqrafiyalar da tərtib olunur. (1, 216 s.)

Azərbaycanın inklüziv təhsilə sadıqlığı onun UNICEF ilə əməkdaşlığında aydın görünür. 2024-cü ilə qədər 22 regionda 67 məktəbdə inklüziv təcrübələr yaradılmışdır ki, bu da Azərbaycanın bütün şagirdlər üçün bərabər təhsilin təmin edilməsinə sadıqlığını əks etdirir (2).

Regional səviyyədə Azərbaycan Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) çərçivəsində media və informasiya savadlılığının müəllim hazırlığına integrasiyasını təşviq etmək üçün təşəbbüslərdə iştirak edir. YUNESKO-nun Təhsildə İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu Moskva Dövlət Pedaqoji Universiteti və Avrasiya Pedaqoji Universitetlər Assosiasiyası ilə birgə təşkil etdiyi vebinarda media və informasiya savadının ali pedaqoji təhsilə daxil edilməsi müzakirə olunub. MDB-nin müxtəlif ölkələrindən, o cümlədən Azərbaycandan olan nümayəndələr müəllimləri rəqəmsal əsr üçün zəruri bacarıqlarla təchiz etmək məqsədilə müvafiq fənlərin universitet

proqramlarına daxil edilməsini dəstəklədiklərini bildiriqlər (4). Bundan əlavə, UNESCO TİTİ-nin MDB ölkələri üzrə texniki və peşə təhsili və təlimində informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) istifadəsi ilə bağlı analitik hesabatı təhsilin müasirləşdirilməsində İKT-nin əhəmiyyətini vurğulayır. Hesabat regionda təhsilin keyfiyyətini artırmaq üçün müəllimlərin İKT sərəfələrinin davamlı inkişafına və elektron təhsilin təşviqinə ehtiyacı göz önünə sərir. Burada universitetlərin də üzərinə böyük məsuliyyət düşür və kəmiyyətdən daha çox keyfiyyətə önəm verilməsini şərtləndirir (3, s.10). Azərbaycanın müəllim hazırlığına yanaşması institusional inkişafı, beynəlxalq əməkdaşlığı, kurikulum innovasiyasını, inklüzivlik və rəqəmsal savadlılığa diqqəti özündə cəmləşdirən çoxşaxəli strategiya ilə xarakterizə olunur. Bu səylər yüksək keyfiyyətli təhsilin təmin edilməsi və XXI əsrin çağırışlarına cavab verən müəllimlərin hazırlanması öhdəliyini əks etdirir.

Postsovet dövründə Azərbaycan təhsil sistemini müasirləşdirmək və qlobal standartlara uyğunlaşdırmaq üçün müəllim hazırlığında mühüm islahatlar aparmışdır. Bu səylər strateji təşəbbüslər, institusional inkişaf və müəllim təhsilinin keyfiyyətinin və effektivliyinin artırılmasına yönəlmiş beynəlxalq əməkdaşlıqlarla əlamətdar olub.

Rusiyada müəllim hazırlığı üzrə tədqiqat. Rusiya həm daxili ehtiyaclarla, həm də qlobal təhsil tendensiyalarına cavab verərək, müəllim hazırlığı sistemində islahatların aparılmasında mühüm nailiyyətlər əldə etmişdir. Postsovet dövründə Rusiya müəllim təhsilinin modernləşdirilməsinə, keyfiyyətin yüksəldilməsinə və peşəkar inkişafın təşviqinə diqqət yetirərək təhsil sistemində əsaslı yenidənqurma həyata keçirdi. Bu transformasiyanın çox hissəsi müəllim hazırlığı proqramlarının səmərəliliyi, peşəkar sərəfələrin rolu və yeni pedaqoji metodların integrasiyası ilə bağlı aparılan geniş tədqiqatlarla dəstəklənir.

Rusiyanın təhsil islahatlarının əsas mərhələlərindən biri 2010-cu ildə tətbiq edilən "Federal Dövlət Təhsil Standartları"nın (FDTS) həyata keçirilməsidir. Bu standartlar müəllimlərin hazırlanması üçün vahid çərçivə yaratmaq və ölkənin təhsil müəssisələrində ardıcılığını təmin etmək məqsədi daşıyırdı. FDTS tənqidi düşünmə, yaradıcı problemlərin həlli və rəqəmsal sa-

vadlılıq kimi vacib səlahiyyətlərin inkişafına diqqət yetirir. Kurikulum islahatları həmçinin müəllimlərin öz tədris bacarıqlarını artırmaq üçün praktiki təcrübələrlə məşğul olduqları təcrübəyə əsaslanan öyrənmənin vacibliyini vurğulayır. Rusiyada bir sıra alimlər müəllimlərin sinif təcrübəsini təkmilləşdirmək üçün məzmun biliklərini tədris metodologiyaları ilə necə effektiv birləşdirə biləcəyinə dair tədqiqatlara əhəmiyyətli töhfə veriblər. Bu tədqiqat xüsusi pedaqoji yanaşmalara, məsələn, sorğuya əsaslanan öyrənmə, birgə tədris və differensiallaşdırılmış təlimə yönəlmiş ixtisaslaşdırılmış müəllim təhsili proqramlarının hazırlanmasına səbəb olmuşdur.

Bundan əlavə, Rusiya müəllim təhsilində rəqəmsal texnologiyalara artan diqqət yetirir. Təhsildə İKT-nin artan roluna cavab olaraq, Rusiyada müəllim hazırlığı proqramları indi tədris təcrübələrini təkmilləşdirmək və müəllimlərə rəqəmsal əsrdə getmək üçün lazım olan bacarıqları təmin etmək üçün rəqəmsal alətlər və onlayn platformaları özündə birləşdirir. Bu, interaktiv texnologiyalardan və elektron təhsil platformalarından istifadə etməklə, təhsil işçilərini rəqəmsal mühitdə tədris etmək üçün lazım olan bacarıqlarla təchiz etmək məqsədi daşıyan “Gələcəyin müəllimi” proqramı kimi təşəbbüslərdə özünü göstərir.

Rusiyada peşəkar inkişafı bağlı araşdırmalar da müəllimlərin davamlı təhsilinin vacibliyini vurğulayır. Təkmil peşəkar təlim proqramları tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün getdikcə vacib hesab olunur. Tədrisdə mükəmməlliyi qəbul edən “Milli Müəllim Mükafatı” müəllimləri ömürboyu təhsilə cəlb etməyə və ən yaxşı təcrübələrini daha geniş ictimaiyyətlə bölüşməyə həvəsləndirərək, innovasiyaların mühüm sürücüsünə çevrilmişdir. Bu təşəbbüs onlayn peşəkar inkişaf platformalarının inkişafı ilə yanaşı, Rusiyanın davamlı təkmilləşmə mədəniyyətini inkişaf etdirməyə və müəllimlərin yeni pedaqoji tendensiya və texnologiyalardan daim xəbərdar olmasını təmin etmək öhdəliyini əks etdirir.

Əhəmiyyətli tədqiqatlar həm də müəllim hazırlığının tələbə nəticələrinə təsirinə yönəlmişdir. Bir sıra tədqiqatçılar tərəfindən aparılan tədqiqatlar göstərmişdir ki, müəllim səriştələri, o cümlədən pedaqoji nəzəriyyə bilikləri, fənlərə aid təcrübə və sinifi idarə etmə bacarıqları şagird performansına birbaşa təsir edən mühüm

amillərdir. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, müəllimlərin keyfiyyətinə və peşəkar inkişafına qoyulan investisiyalar təhsil sisteminin ümumi effektivliyini artırmaq üçün vacibdir.

İnklüziv təhsilin integrasiyası rus müəllim hazırlığı tədqiqatlarında diqqət mərkəzində olan digər sahədir. Azərbaycanda olduğu kimi, inklüziv təhsil təcrübələri müəllimləri müxtəlif tələbə kütlələri, o cümlədən xüsusi təhsilə ehtiyacı olanlarla işləmək üçün lazımi bacarıqlarla təchiz etmək məqsədi daşıyan müəllim hazırlığı kurikulumlarına getdikcə daha çox daxil edilmişdir. Rusiyada inklüziv təhsillə bağlı araşdırmalar müəllimlərin müxtəlif öyrənmə ehtiyaclarını ödəyə biləcəyi və bütün tələbələr üçün bərabər təhsil imkanlarını təmin edə biləcəyi inklüziv sinif otaqları üçün pedaqoqları hazırlamaq üçün xüsusi təlim proqramlarına ehtiyac olduğunu vurğuladı.

Qazaxıstanda müəllim hazırlığı üzrə tədqiqat. MDB-nin digər ölkələri kimi Qazaxıstan da müstəqillik qazandıqdan sonra müəllim hazırlığına və peşəkarlığın artırılmasına əsas diqqət yetirməklə, əhəmiyyətli təhsil islahatları aparmışdır. Ölkə milli təhsil məqsədlərinə nail olmaqda müəllimlərin əsas rolunu qəbul etmişdir və müəllim hazırlığı üzrə tədqiqatlar bu islahatların formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Əsas diqqət müəllim təhsilinin müasir pedaqoji təcrübələrə uyğunlaşdırılması, müəllimlərin peşəkar səriştələrinin təkmilləşdirilməsi və ömür boyu öyrənmənin təşviqinə yönəldilib.

Ölkədə müəllimlərdən tələb olunan bilik, bacarıq və səriştələrə dair aydın gözləntiləri müəyyən edən Müəllim Standartının (2012) tətbiqidir. Standart müəllimlərin müxtəlif tədris kontekstlərinə uyğunlaşmaq və tələbələrin müxtəlif ehtiyaclarını ödəmək üçün bacarıqlara malik olmasını təmin etmək məqsədi daşıyan səriştə əsaslı təhsilə keçidi əks etdirir. Qazaxıstanda aparılan tədqiqatlar həm nəzəri biliklərin, həm də praktiki tədris bacarıqlarının integrasiyasının vacibliyini vurğuladı, tələbə mərkəzli öyrənməni təşviq edən innovativ tədris metodlarının qəbulunu təşviq etdi.

Qazaxıstanlı alimlərin, o cümlədən Qazaxıstan Milli Pedaqoji Universitetinin tədqiqatları tələbələr arasında tənqidi düşüncə, problem həll etmə bacarıqları və yaradıcılığı inkişaf etdirmək üçün bu yanaşmaların müəllim təhsili kurikulumlarına necə integrasiya oluna biləcəyini araşdırıb. Tədqiqatlar göstərir ki, bu yanaşmalar

üzrə təlim keçmiş müəllimlər fəal öyrənmə mühitlərini asanlaşdırmaq və tələbələrə yüksək səviyyəli düşünmə proseslərinə cəlb etmək üçün daha yaxşı təchiz olunublar. Tələbə mərkəzli tədrisə bu vurğu həm də hökumətin ənənəvi, müəllimin rəhbərlik etdiyi təlimdən daha interaktiv və dinamik öyrənmə formalarına keçid kimi daha geniş məqsədini dəstəkləyir.

Qazaxıstanın milli təhsil strategiyası mühüm tədqiqatların aparıldığı bir sahə olan inklüziv təhsilə böyük diqqət yetirir. Tədqiqatlar göstərdi ki, inklüziv təhsil müxtəlif ehtiyacları olan, o cümlədən əlilliyi olan, öyrənmə çətinliyi olan və azlıq mənşəli tələbələr üçün daha yaxşı təlim nəticələrinə töhfə verə bilər. Məsələn, Qazaxıstan Təhsilin İnkişafı İnstitutu inklüziv təcrübələrin müəllim təhsili proqramlarına integrasiyası ilə bağlı geniş tədqiqatlar aparmışdır. Bu tədqiqatlar müəllimləri diferensiaslaşdırma və fərdi dəstəyin vacib olduğu inklüziv siniflərdə işləməyə hazırlamaq üçün xüsusi təlim proqramlarının hazırlanmasını müdafiə edir.

İKT-nin (İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları) təsiri ilə bağlı tədqiqatlar Qazaxıstanda da böyük əhəmiyyət kəsb edir. Rəqəmsal uçurum davam etdiyi üçün hökumət və təhsil müəssisələri müəllimlərin İKT bacarıqlarını həm çağırışa qədərki, həm də ixtisasartırma təhsili vasitəsilə artırmaq üçün çalışırlar. Qazaxıstanda aparılan tədqiqatlar göstərib ki, müəllim təhsilinə rəqəmsal texnologiyaların integrasiyası müəllimlərin təkcə texniki bacarıqlarını deyil, həm də tədris və təlimi təkmilləşdirmək üçün rəqəmsal vasitələrdən istifadə etmək bacarıqlarını artırır. Ölkənin texnoloji infrastrukturunu təkmilləşdirmək məqsədi daşıyan Rəqəmsal Qazaxıstan proqramı kimi təşəbbüslər rəqəmsal vasitələrin müəllim hazırlığı kurikulumlarına necə effektiv şəkildə daxil edilə biləcəyini araşdırmaq üçün davamlı tədqiqatlarla müşayiət olunur.

qabaqcıl peşəkar inkişaf proqramlarının hazırlanmasına sərmayə qoyub . Ölkədə davamlı peşəkar inkişafa dair tədqiqatlar onun tədris standartlarının saxlanması və təkmilləşdirilməsi üçün əhəmiyyətini vurğulayır. Qazaxıstanda peşəkar inkişaf birdəfəlik deyil, davamlı proses kimi tanınır. Xüsusilə bir sıra alimlərin araşdırmaları davamlı peşəkar təlim imkanlarının müəllimlərə pedaqoji tendensiyalar və texnoloji irəliləyişlərdən xəbərdar olmağa necə kömək

edə biləcəyinə diqqət yetirir. Müəllimlərə həmyaşıdlarla öyrənmə, əməkdaşlıq şəbəkələri və beynəlxalq mübadilələrlə məşğul olmağa imkan verən proqramların onların tədris təcrübələrini əhəmiyyətli dərəcədə təkmilləşdirməsi və daha canlı və innovativ təhsil sisteminə töhfə verdiyi aşkar edilmişdir. Bundan əlavə, Qazaxıstan həm müəllimlərin fəaliyyətini, həm də müəllim hazırlığı proqramlarının effektivliyini qiymətləndirən müəllimlərin qiymətləndirilməsi sistemlərinin inkişafına diqqət yetirmişdir. Qazaxıstanın Milli Test Mərkəzi tərəfindən aparılan tədqiqatlar həm təhsil işçiləri, həm də siyasətçilər üçün dəyərli rəy təmin edən hərtərəfli müəllimlərin qiymətləndirilməsi modellərinin işlənilib hazırlanmasını araşdırıb. Bu tədqiqatın məqsədi müəllim hazırlığının yalnız milli standartlara cavab verməsini deyil, həm də tələbələrin və cəmiyyətin inkişaf edən ehtiyaclarına cavab verməsini təmin etməkdir.

Özbəkistanda müəllim hazırlığına dair tədqiqatlar. Özbəkistan müstəqillik əldə etdikdən sonra təhsil sistemində, xüsusən də müəllim hazırlığı sahəsində islahatlarda mühüm nailiyyətlər əldə etmişdir. Daha geniş təhsil islahatları çərçivəsində ölkədə müəllimlərin peşəkar sərişmələrinin artırılmasına, müəllim təhsilinin müasir qlobal standartlara uyğunlaşdırılmasına və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün yeni pedaqoji yanaşmaların integrasiyasına diqqət yetirilib. Özbəkistanda aparılan tədqiqatlar bu inkişafın formalaşmasında, ölkənin təhsil sistemində xas problemlərin həllində və müəllim hazırlığında innovasiyaların təşviqində əsas rol oynamışdır. Özbəkistanda müəllim hazırlığı islahatlarının əsas mərhələlərindən biri kurikulumun müasirləşdirilməsi və müəllimlərin ixtisasının artırılması məqsədi daşıyan Kadrların Hazırlanması üzrə Milli Proqramın (1997) qəbul edilməsidir. Bu təşəbbüs pedaqoji bacarıqları, fənn biliyini və peşə etikasını vurğulayan müəllim hazırlığı sistemlərinin yaradılmasına diqqət yetirməklə, sonrakı islahatlar üçün zəmin yaratdı. Tədqiqatlar göstərdi ki, Özbəkistanda müəllim təhsili proqramları tədris bilik və bacarıqların real dünya tədris kontekstində praktiki tətbiqini vurğulayaraq daha səriştə əsaslanan yanaşmaya doğru inkişaf edir (5, s.296). Özbəkistanın müəllim hazırlığı üzrə tədqiqatlarında diqqət mərkəzində olan əsas sahə tələbə mərkəzli tədris metodologiyalarının inkişafıdır. Özbək

alimlərinin araşdırmaları ənənəvi, mühazirə əsaslı təlimdən uzaqlaşaraq, daha interaktiv və tələbə yönümlü öyrənmə mühitlərinə keçməyin vacibliyini vurğulamışdır. Fəal öyrənmə, əməkdaşlıq əsasında öyrənmə və layihə əsaslı öyrənmə yanaşmalarının qəbulu bu islahatların mərkəzi mövzusu olmuşdur. Tədqiqatlar göstərir ki, bu metodologiyalar üzrə təhsil almış müəllimlər öz şagirdlərində 21-ci əsrin işçi qüvvəsinin tələbləri üçün vacib olan tənqidi təfəkkür, yaradıcılıq və problem həll etmə bacarıqlarını daha yaxşı inkişaf etdirə bilirlər.

Özbəkistanda inklüziv təhsil də tədqiqat və islahatların prioritet sahəsinə çevrilib. Ölkə müəllimlərin müxtəlif tələbə kütlələri, o cümlədən əlilliyi olan, xüsusi təhsilə ehtiyacı olan və əlil ailələrdən olanlarla işləmək üçün təchiz edilməsinin zəruriliyini dərk edərək, inklüziv təcrübənin müəllim təhsili proqramlarına integrasiyasına sərmayə qoyub. Özbəkistanın Dövlət Test Mərkəzi və digər qurumlar bu inklüziv təhsil proqramlarının səmərəliliyi ilə bağlı araşdırmalar aparıblar. Tədqiqatlar göstərir ki, inklüziv təcrübələr üzrə xüsusi təlim alan müəllimlər bütün tələbələr üçün bərabər öyrənmə imkanlarını təmin edən sinif otaqlarının yaradılmasında daha effektiv olur. Özbəkistan həmçinin sosial ədalətə və təhsildə bərabərliyə sadıqlığı əks etdirən, xüsusi ehtiyacı olan tələbələrin ümumi siniflərə integrasiyasını təmin edən təhsil siyasətinin işlənib hazırlanması üzərində işləyir.

İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları (İKT) Özbəkistanda müəllim hazırlığı tədqiqatlarının mərkəzi komponentinə çevrilmişdir. Son illər ölkədə müasir təhsildə texnologiyanın əhəmiyyətini etiraf edərək, təhsil işçilərinin İKT bacarıqlarının artırılmasına yönəlmiş bir sıra təşəbbüslər irəli sürülüb. Daşkənd Dövlət Pedaqoji Universiteti və digər qurumlar tərəfindən aparılan tədqiqatlar İKT-nin müəllim hazırlığı kurikulumlarına integrasiyasını araşdırıb. Tədqiqatlar göstərdi ki, rəqəmsal alətləri tədrisə daxil etməklə müəllimlər təkcə öz rəqəmsal savadlarını artırmır, həm də tələbələri cəlb etmək və daha dinamik və interaktiv təlim mühiti yaratmaq bacarıqlarını təkmilləşdirirlər. Tədqiqatlar həmçinin onlayn platformaların və elektron tədris resurslarının xüsusilə ucqar və kənd yerlərində müəllimlərin peşəkar inkişafına dəstək rolunu araşdırıb. Respublika Pedaqoji Kadrların Təkmilləşdirmə İnstitutu ixtisasatır-

ma proqramlarının səmərəliliyi ilə bağlı mühüm tədqiqatlar aparmış, bu proqramların təhsil işçilərinin peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəlməsinə necə töhfə verdiyini qiymətləndirmişdir. Nəticələr göstərir ki, fənn üzrə ekspertiza, pedaqoji innovasiya və sinif idarəçiliyinə yönəlmiş ixtisasatırma təhsili proqramları tədrisin keyfiyyətini qorumaq üçün çox vacibdir. Bundan əlavə, onlayn peşəkar inkişaf imkanlarının genişləndirilməsi müəllimlərə yerləşdikləri yerdən asılı olmayaraq davamlı öyrənmə ilə məşğul olmağa imkan verən artan tədqiqat sahəsidir. Təhlillər göstərir ki, güclü emosional və şəxsiyyətlərarası bacarıqlarla təchiz edilmiş müəllimlər sinif dinamikasını daha yaxşı idarə edə bilir, tələbələrin emosional rifahını dəstəkləyir və müsbət öyrənmə mühiti yaradır. Bu yanaşma Özbəkistanın cəmiyyətə müxtəlif yollarla töhfə verə biləcək hərtərəfli şəxsiyyətləri yetişdirmək kimi daha geniş məqsədlərinə uyğundur.

Əhəmiyyətli tədqiqatlar həmçinin müəllimlərin qiymətləndirilməsi və fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinə yönəlib. Özbəkşünaslıq müəllimin effektivliyini qiymətləndirmək üçün müxtəlif modelləri araşdıraraq, həm müəllimin peşəkar inkişafını, həm də onların tələbə nəticələrinə təsirini nəzərə alan hərtərəfli və sübuta əsaslanan yanaşmalara ehtiyac olduğunu vurğulamışdır. Xüsusi səlahiyyətlərə və fəaliyyət göstəricilərinə əsaslanan müəllim qiymətləndirmələrinin təbiiqi müəllim keyfiyyətinin ölçülməsi üçün daha şəffaf və ədalətli sistemlər yaratmaq məqsədi daşıyan fəal tədqiqat sahəsi olmuşdur. Bu qiymətləndirmələr pedaqoqlara rəy bildirmək və müəllim hazırlığı və peşəkar inkişafı ilə bağlı siyasət qərarlarını məlumatlandırmaq üçün nəzərdə tutulub.

Nəhayət, Özbəkistanın müəllim hazırlığı islahatları beynəlxalq təhsil standartlarına ciddi şəkildə uyğundur. UNICEF, YUNESKO və Dünya Bankı kimi təşkilatlarla əməkdaşlıqda aparılan tədqiqatlar, xüsusilə inklüziv təhsil, rəqəmsal savadlılıq və səriştə əsaslı təhsil kimi sahələrdə müəllim hazırlığı siyasətlərinin işlənib hazırlanmasına dair məlumat verdi. Bu əməkdaşlıqlar Özbəkistana qabaqcıl global təcrübələr haqqında dəyərli anlayışlar təqdim edib və ölkənin təhsil sisteminin beynəlxalq gözləntilərə cavab verəcək şəkildə formalaşmasına kömək edib və hamı üçün inklüziv və bərabər keyfiyyətli təhsili təmin edən BMT-nin Dayanıqlı

İnkişaf Məqsədi 4-ə (SDG 4) nail olunmasına töhfə verməkdədir. Azərbaycan da dayanıqlı inkişaf məqsədlərində bu təcrübələrdən yararlanana bilər.

Nəticə. Azərbaycanda və digər MDB ölkələrində müəllim hazırlığının təhlili həm milli imperativlərin, həm də global təhsil tendensiyalarının təsirinə məruz qalan dinamik transformasiyanı ortaya qoyur. Sovet irsindən sonra bu xalqlar keyfiyyət, inklüzivlik və texnoloji integrasiyaya üstünlük verməklə müəllim təhsilinin modernləşdirilməsi istiqamətində hərtərəfli səyahətə çıxıblar. Azərbaycan pedaqoji islahatlar və davamlı peşəkar yüksəliş üçün mühüm mərkəzə çevrilmiş ADPU və ARTİ kimi qurumlar vasitəsilə sistemli yanaşması ilə seçilir. Beynəlxalq təşkilatlar, xüsusilə UNICEF və UNESCO TİTİ ilə birgə söylər inklüziv təcrübələrin inkişafını və rəqəmsal səriştələrin müəllim təhsili çərçivələrinə integrasiyasını daha da gücləndirmişdir. Nəticə olaraq, Azərbaycanda və bütün MDB regionunda müəllim hazırlığı mənzərəsi ənənəvi, məzmunlu təlimdən innovativ, öyrənən mərkəzli və texnoloji cəhətdən dəstəklənən metodologiyalara paradiqma dəyişikliyindən keçir. Bu keçid təkcə müəllimlərin peşəkar standartlarını yüksəltmir, həm də təhsil sistemlərini hamı üçün inklüziv və bərabər keyfiyyətli təhsili təmin etməyə yönəlmiş dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə uyğunlaşdırır. Tədqiqata əsaslanan siyasətin qurulmasına, bey-

nəlxalq əməkdaşlığa və institusional potensialın yaradılmasına davamlı investisiyalar müəllim təhsilində bu müsbət trayektoriyanın saxlanması və sürətləndirilməsi üçün vacib olaraq qalacaq.

Problemin aktuallığı. Müəllim hazırlığı kəmiyyət və keyfiyyət etibarilə üstünlük təşkil edən parametrləri baxımından müasir dövrün aktual pedaqoji problemlərindən biridir. Yəni daha çox müəllim hazırlamaqdan, kəmiyyət etibarilə daha az, lakin daha peşəkar kadrların hazırlanması problemi günümüzün aktual məsələlərindəndir. Bundan əlavə, məqalə UNICEF kimi beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıqda inklüziv təhsil təcrübələrinin integrasiyasını, həmçinin, media və informasiya savadlılığının müəllim təhsilinə təsirini də qeyd edir. Məqalədə həmçinin İKT, rəqəmsal savadlılıq və siyasətin uyğunlaşdırılması vasitəsilə müəllim hazırlığının modernləşdirilməsi üçün MDB ölkələri arasında regional əməkdaşlığı nəzərdən keçirir.

Problemin elmi yeniliyi. Müasir dövrdə müəllim hazırlığında təşkilati-inzibati məsələlərin effektivliyinə elmi yanaşma yeni bir tədqiqat istiqamətidir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Ümumi olaraq, bu araşdırma Azərbaycanda və MDB ölkələrində müəllimlərin təhsildə XXI əsrin çağırışlarına hazırlanmasına yönəlmiş müasir, inklüziv və bacarıq yönümlü müəllim təhsili modelinə doğru əhəmiyyətli keçidi əks etdirir. Məqalə müəllim hazırlığı sahəsində yeni araşdırmaların və statistik və empirik təhlillərin aparılmasında müqayisəli analizə yol açması baxımından praktiki əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat

1. Əhmədov H.H.; Hüseynova F.M. Müəllimin peşəkar inkişaf yolları. Bakalavriat səviyyəsi üçün dərs vəsaiti. Yenidən işlənmiş II nəşr. Bakı: "Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya" müəssisəsi, -2024. - 216 s.
2. UNICEF: Azərbaycanda 350-dən çox uşaq inklüziv siniflərdə təhsil alır. Elektron resurs. URL: <https://muallim.edu.az/news/6793a1295ea46aef2808f2b9> (24.01.2025)
3. Verdiyev İ. Müəllim hazırlığı - dövrün aktual ictimai məsələsi. 525-ci qəzet.- 4 aprel, -2024. №58.- s.10;11.
4. Международная научно-практическая конференция ЮНЭСКО «Медийно-информационная грамотность в цифровом мире: как научить учителей». Электронный ресурс. URL: http://euapu.ru/?page_id=2365 (24.10.2020)
5. G'ayratova N. "Kadrlar Tayyorlash Milli Dasturi" amalda // Scientific progress. 2022. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kadrlar-tayyorlash-milliy-dasturi-amalda> (21.04.2025).

Redaksiyaya daxil olub: 15.04.2025